

STARPKULTŪRU KOMUNIKĀCIJA BIBLIOTĒKU IKDIENĀ, DARBS AR ĀRVALSTU KLIENTIEM

Dr.paed. Liesma Ose, LNB, 26.02.2020

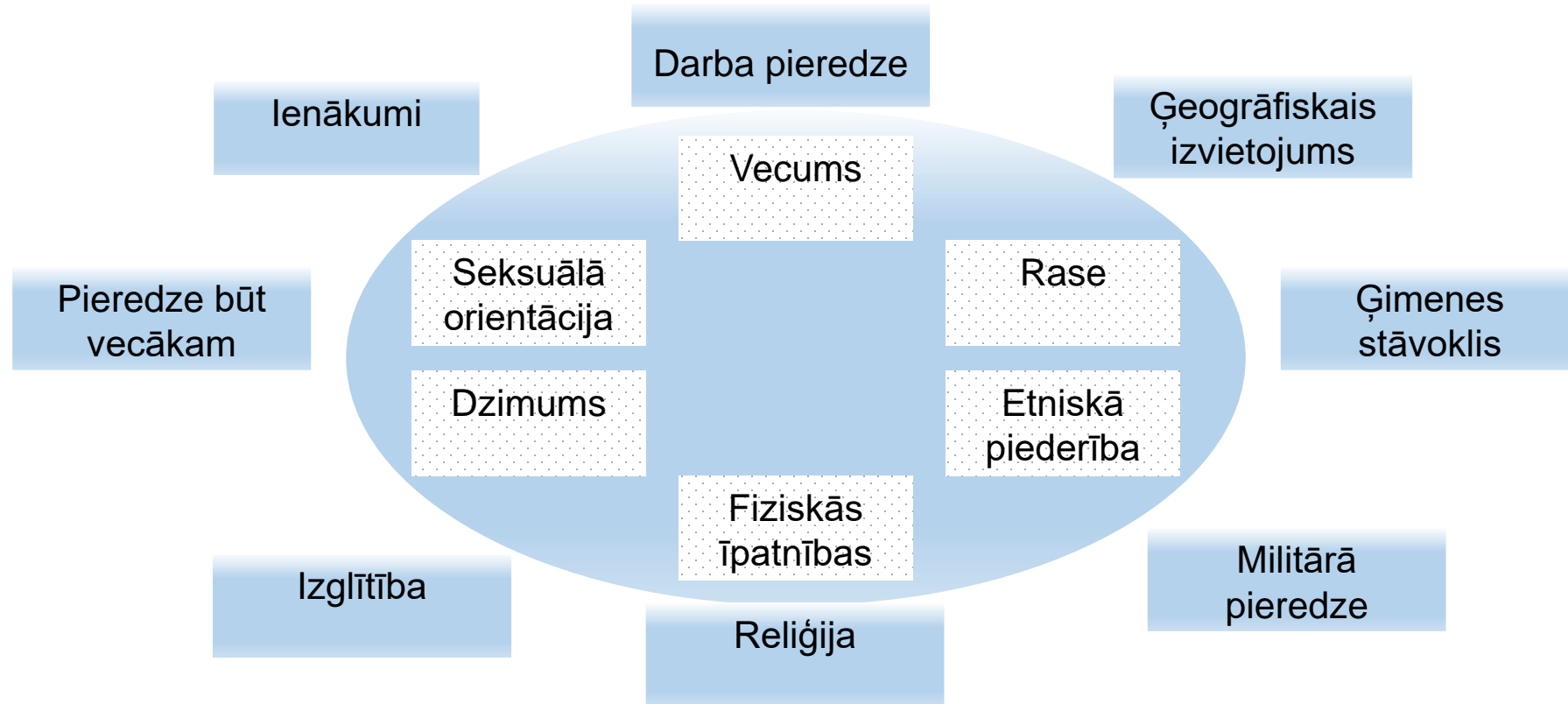
Kas jāņem vērā ikvienā kultūru saskarsmes situācijā? I

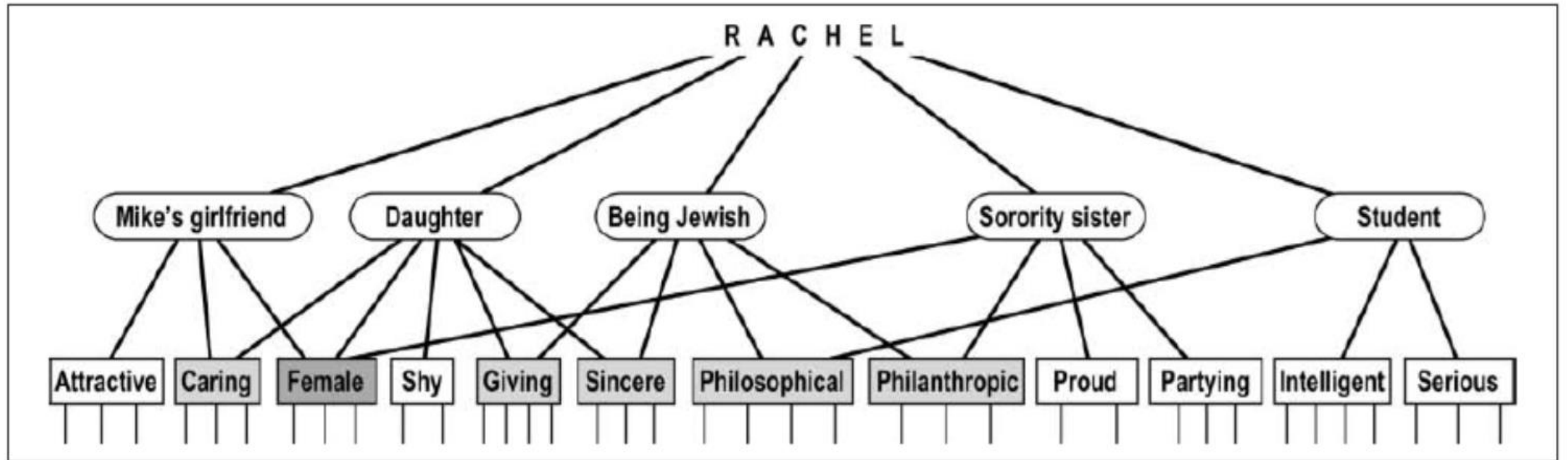
Katra saskarsmes dalībnieka iegūtā vai iemācītā pieredze.

Personiska izvēle: pielāgoties, izvairīties, izvirzīt prasības, interese un ziņkārība, konkurence.

Tipiskas uzvedības atšķirības: personīgā telpa, sarunu temps, žesti, acu kontakts, klusēšana vai runīgums, balss tembrs un skaļums.

Dažādību dimensijas

Figure 1. Hypothetical self-concept for a person named Rachel with five self-aspects (the ovals) and associated attributes (the rectangles)
 Note: Shaded attributes are those associated with more than one self-aspect.

Kas jāņem vērā ikvienā kultūru saskarsmes situācijā? II

Individuālisms vai kolektīvisms;

atkarība vai neatkarība no citiem,

hierarhija vai līdztiesība,

orientācija uz likumu vai uz personīgām attiecībām,

laika izjūtas atšķirības: lineārs vai ciklisks, svarīgāka
pagātne vai nākotne,

orientācija uz procesu vai uz rezultātu.

Geert Hofstede:
«prāta
programmatūra»
<https://geerthofstede.com/culture-geert-hofstede-gert-jan-hofstede/definition-culture/>

Simply said, culture is how you were raised.

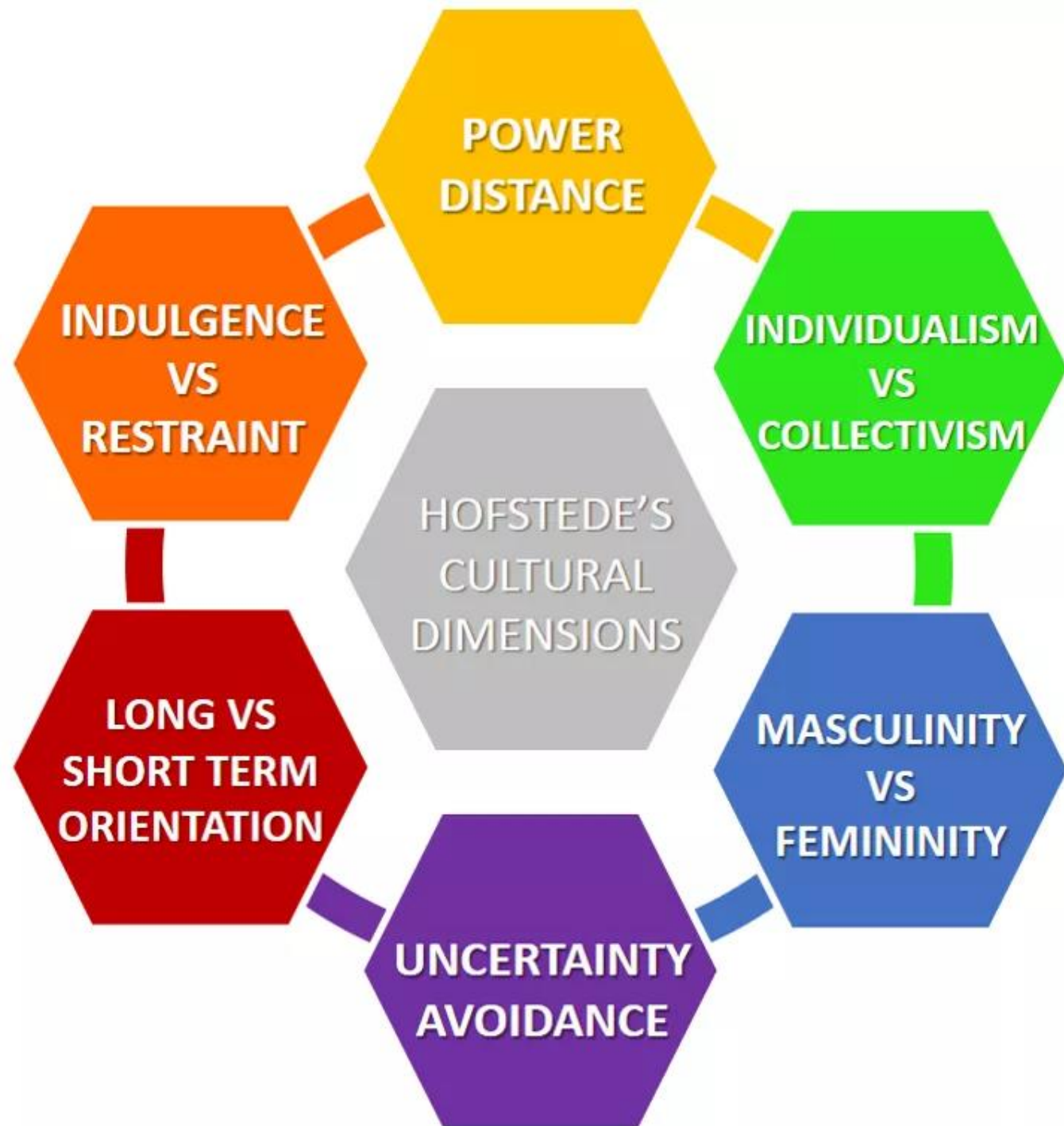
It developed while you grew up. With a computer metaphor, culture is the software of our minds.

We need shared software in order to communicate. So culture is about what we share with those around us.

In action in social life, culture constitutes ***the unwritten rules of the social game.***

Gērta Hofstedeš kultūru
dimensiju modelis

6D [https://www.hofstede-
insights.com/](https://www.hofstede-insights.com/)

---

1) varas distance –nevienlīdzība

---

2) individuālisms – kolektīvisms

---

3) izvairīšanās no neparedzamā -
samierināšanās ar neskaidrībām naktņē

---

4) vīrišķība - sievišķība

---

5) orientācija uz ilgtermiņa vērtībām
(attiecībām) – īstermiņa orientācija

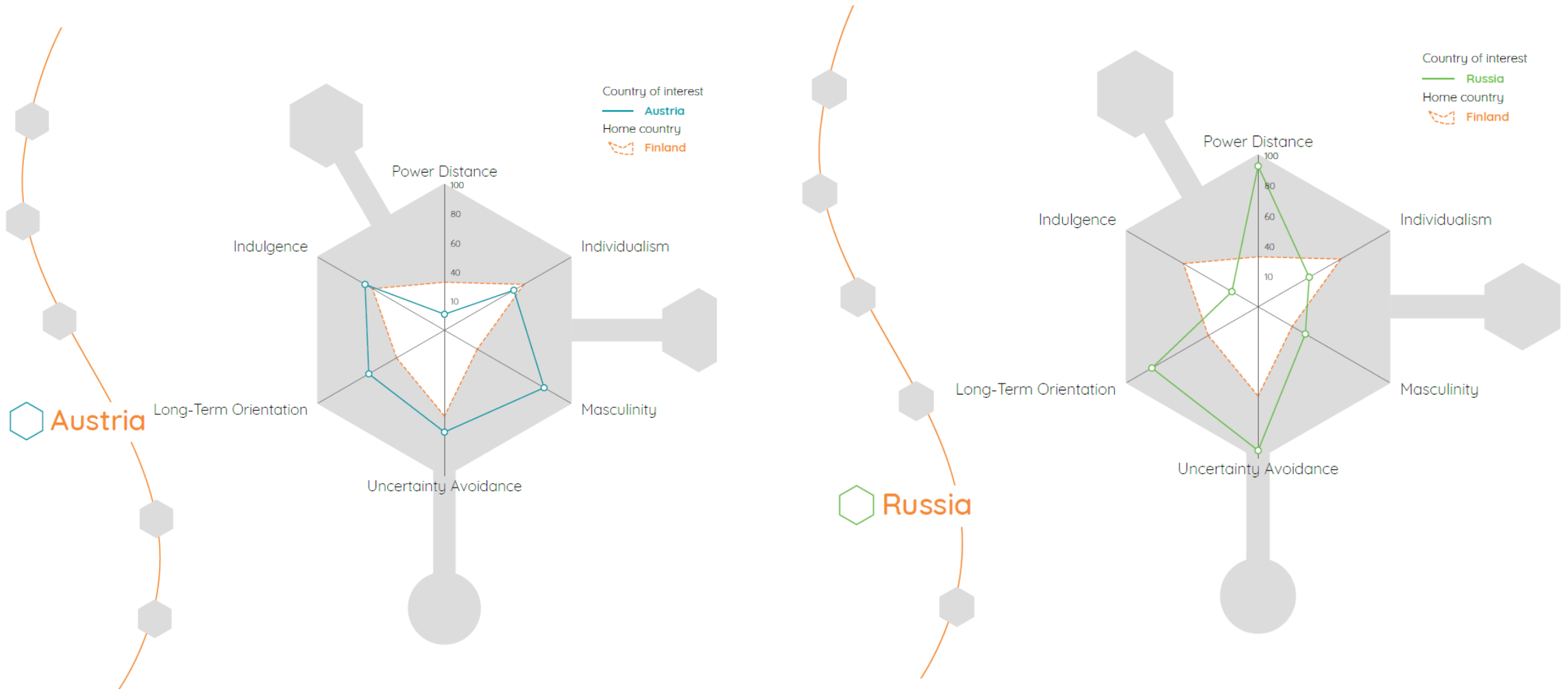
---

6) dzīves baudīšana – atturēšanās

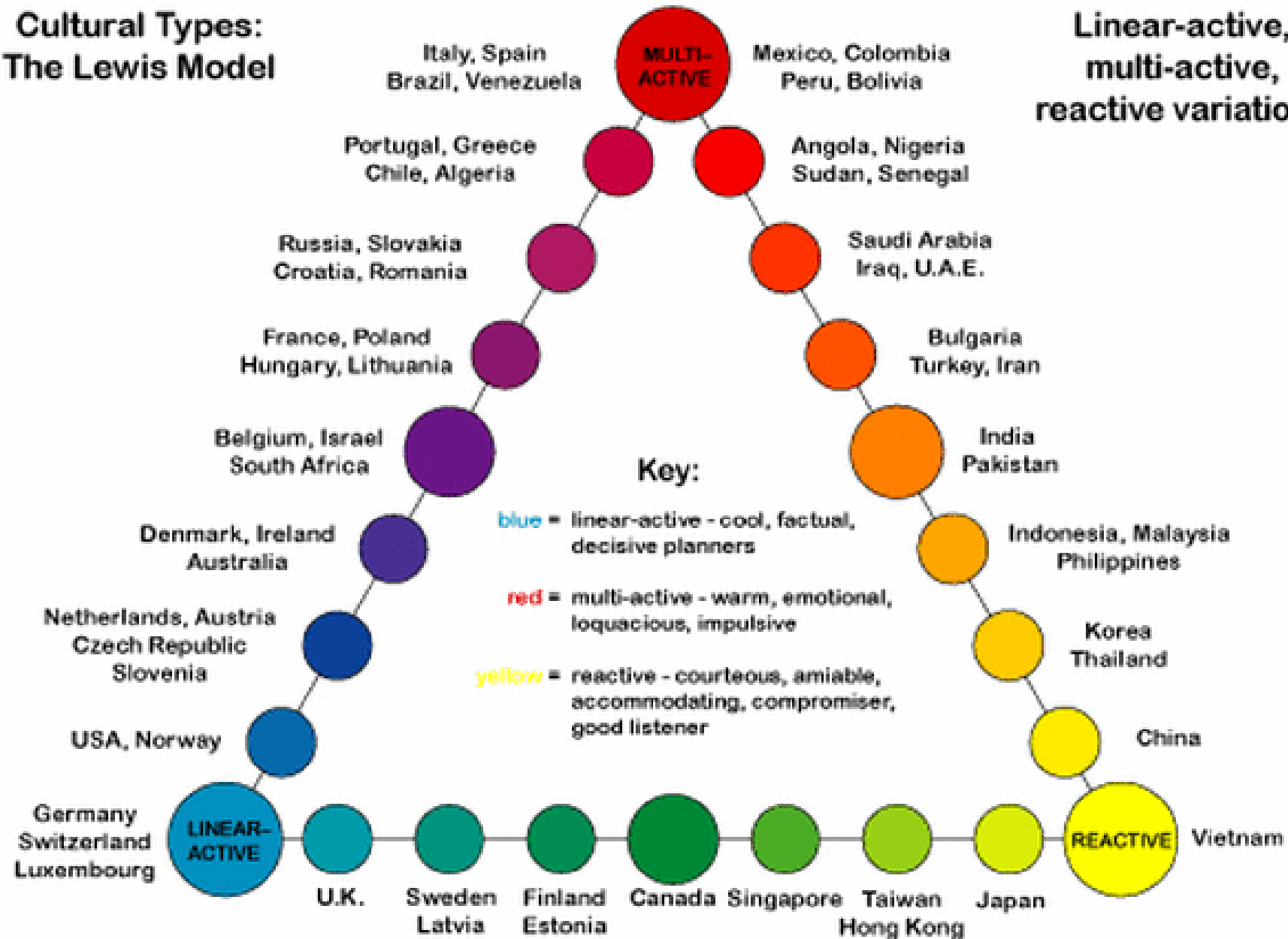
Gīrta Hofstede's kultūru salīdzināšanas modelis

<https://www.hofstede-insights.com/product/compare-countries/>

Cultural Types: The Lewis Model

Linear-active,
multi-active,
reactive variations

Citādā iepazīšana

Austrumslāvu
izcelsmes
cilvēkiem tipiska
uzvedība

Austrumslāvu izcelsmes cilvēkiem tipiska uzvedība

Izteikta noslāņošanās varas un labklājības nozīmē: tie, kam ir vara, sadala labklājības iespējas; politiskā vara gandrīz vienāda ar ekonomisko. *Maskavā koncentrēti 80% Krievijas ekonomisko resursu.*

Komunikācija – no augšas uz leju: komandas, uzdevumi padotajiem.

Kolektīvisms – *mēs ar ģimeni, mēs ar draugiem*. Ģimenes un kopienas nozīme, darbā – personiskas attiecības, lai uzticētos.

Vīrišķība: sacensība, sasniegumi, panākumi: tikai padotības attiecībās, bet starp līdzīgajiem – sievišķībai raksturīga pieticība un pat zems pašvērtējums. Darījumos – svarīga komunikācija vienā hierarhijas līmenī.

Austrumslāvu izcelsmes cilvēkiem tipiska uzvedība II

Izvairīšanās no neparedzamā - draudu izjūta neprognozējamā situācijā, tādēļ ļoti kompleksa, detalizēta un visaptveroša birokrātija (piecgades plāni). Ļoti formāla komunikācija ar svešiem cilvēkiem.

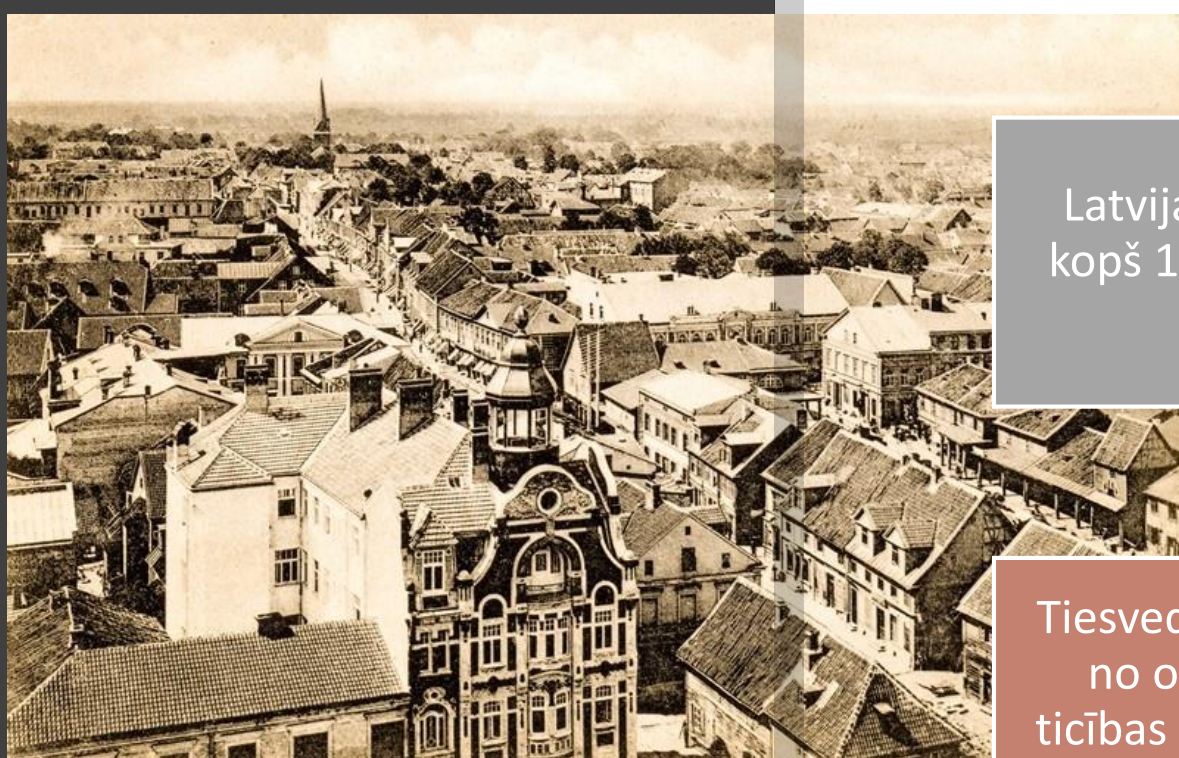
Pragmatiska sabiedrība – ilgtermiņa orientācija, atkarība no situācijas, konteksta, tradīciju elastība.

Austrumslāvu izcelsmes cilvēkiem tipiska uzvedība. Izpausmes komunikācijā

Jo nopietnāka situācija, jo izteiktāka
nostāja to īstenot personiski (ne pa
e-pastu vai telefonu). Valodu
zināšanas atkarīgas no vecuma un
izglītības līmeņa.

Rokasspiediens, un seko uzvārds,
retāk vārds.

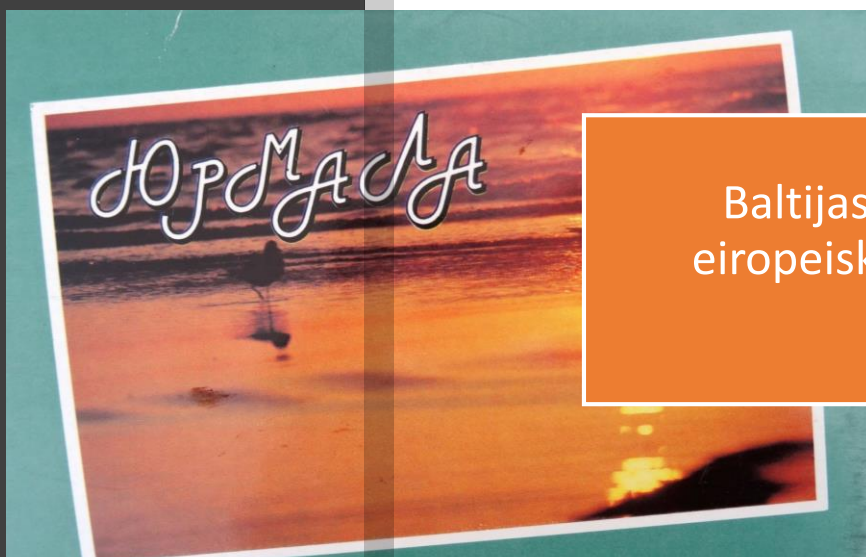
Ierasties vēlāk ir pieļaujams – tā ir
aizņemtības un čakluma, veiksmes
zīme.

Latvijai līdz neatkarības atgūšanai esot Krievijas sastāvā, kopš 19.gs. nogales īstenotā *rusifikācijas politika* atstājusi pēdas kultūras atmiņā vēl šodien.

Tiesvedībā, kas notika vāciski, ieviesa krievu valodu; skolās no otrās klases mācības notika tikai krieviski, izņemot ticības mācību un dziedāšanu. Kopš 1893.gada visas skolas pārgāja uz mācībām tikai krieviski.

Baltijas pievilcība pareizticīgo krievu sabiedrībā – eiropēisks kultūru sajaukuma ziņā un trīs kristīgu konfesiju mierīga sadzīvošana.

Vēlama uzvedība

Rokasspiedieni – ciešāki un vājāki – starp viena un pretēju dzimumu cilvēkiem.

Apskāviens un bučas uz vaiga – starp draugiem un radniekiem neatkarīgi no dzimuma.

Pieskārieni – uz rokas, uz pleca, muguras – liecina par uzticēšanos un labvēlību.

Iepazīties pašam nav labs stils: jāgaida, kamēr tevi iepazīstina.

Acu kontaksts sarunas laikā jānotur pēc iespējas ilgāk.

Ja cilvēks nav ļoti labi pazīstams, personiskus jautājumus uzdot nav labs stils.

Vēlama uzvedība

Labs stils ir rādīt ģimenes un bērnu bildes arī pavirši pazīstamiem cilvēkiem, jo bērnu kults slāvu sabiedrībā ir izplatīts.

Labs stils ir dalīties nākotnes ambīcijās un cerībās.

Tikšanās parasti aizņem vairāk laika, nekā sākotnēji plānots, un var laikā nesākties.

Izvairieties no sarunām par reliģiju un politiku.

Pirmā saskarsme parasti ir formāla iepazīšanās un nekas būtisks tajā nav gaidāms: svarīgi būt lietišķam un pieklājīgam, tomēr atstājot pieejama un silta cilvēka iespaidu.

Vēlama uzvedība

Uzmanīgi ar komplimentiem – tie var radīt iespaidu, ka to pašu – komplimentus- un kādu pakalpojumu gaidāt pretim: slāvu cilvēki var justies neērti.

Citādā iepazīšana

1

Arābu valstu kultūra, islāms
un tā novirzieni.

2

Indijas kultūras un hinduisms:
relīģija un dzīvesveida
īpatnības, simboli.

Arābu valstu kultūras, islāms un tā novirzieni

- (..) *“Manuprāt, iecietība pret atšķirīgo ir svarīgākā morālā nepieciešamība. Ja ne iecietība, tad vismaz tieksme zināt. (..)*
- .. es zinu, kā darbojas terorisms. Es uzaugu Īrijā un zinu, ka tas ir ļoti mazu un vardarbīgu minoritāšu darbs, kurām tomēr ir klusa piekrišana daudz plašākā .. Un, ja atņem šo plašāko atbalstu, terorisms pazūd. Tas pazūd ļoti ātri. Un mūsdienās tādas pasaules radīšana, kurā musulmaņi var justies pieņemti, nevis nemitīgi atgrūsti malā , - tas ir ļoti riskants darbs, bet tas mums ir jāizdara. Jo musulmaņi nāk. Viņi precas. Mūsdienīgā sabiedrībā viņi ļoti ātri zaudē savu etnisko identitāti. Un tāpēc mums jāpūšas, lai radītu sabiedrību, kurā cilvēki vismaz zina pietiekami daudz par islāmu, lai nekristu par upuri ksenofobijai, un viens no tās piemēriem ir lozungs “civilizāciju sadursme” – ļoti izsmalcināts piemērs, bet tikpat nekrietns.”

Rīgas Laiks (februāris, 2016). Ar vēsturnieku Pīteru Braunu sarunājas Arnis Rītups.

Pasaules uztvere un vērtības islāmā

O mankind! We created you from a single soul, male and female, and made you into nations and tribes, so that you may come to know one another. (..). Al-Quran 49:13

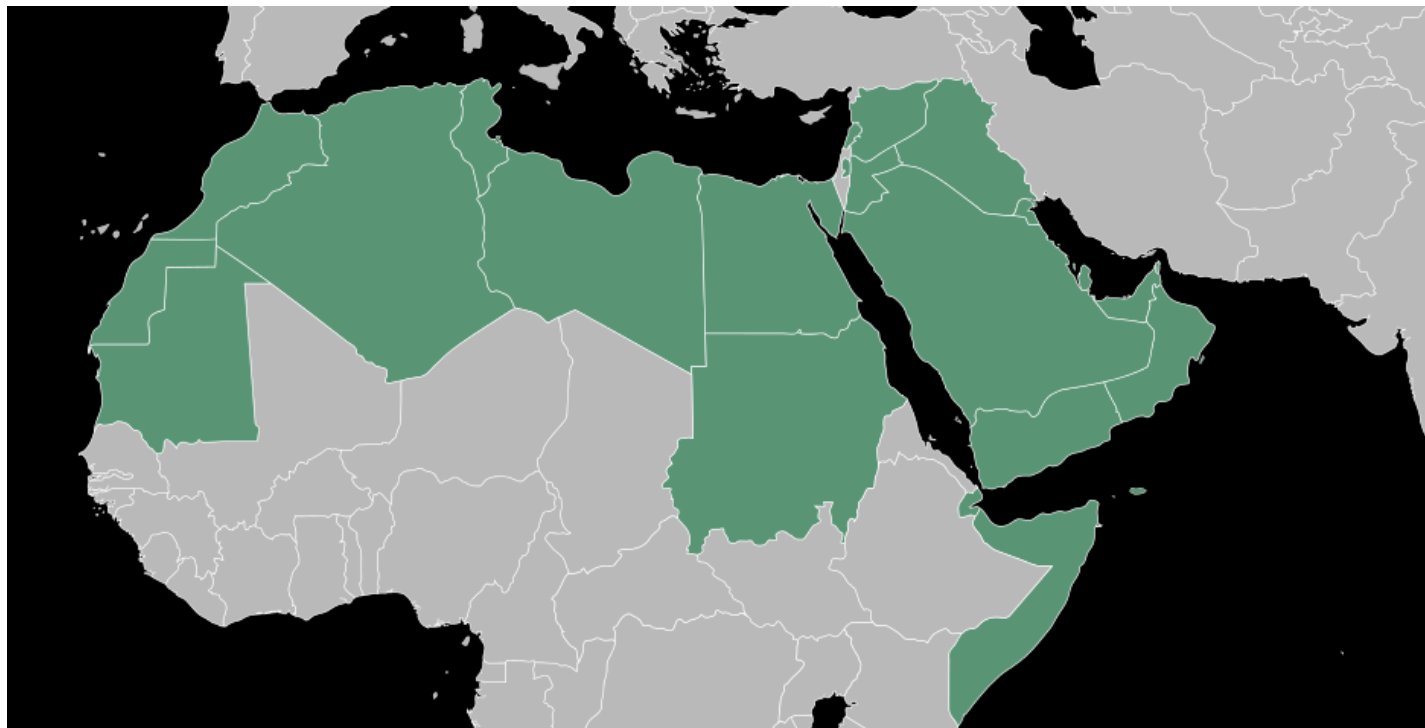
O, cilvēce! Mēs jūs radījām no vienas dvēseles, vīrieti un sievieti, un apvienojām jūs tautās un ciltīs, lai jūs varētu labāk viens otru iepazīt. (..) Korāns 49:13

Arābu valstu kultūras, islāms un tā novirzieni

- Pie islāmticīgajiem jeb musulmaņiem pieder aptuveni septītā daļa pasaules iedzīvotāju.
- Visblīvāk musulmaņi koncentrējušies teritorijā, kas no Āfrikas pāri Vidējiem Austrumiem un Centrālāzijas dienvidiem stiepjas līdz Indijai, Bangladešai un Indonēzijai.
- Visus musulmaņus vieno kopīga reliģija un vienkāršs dzīvesveids, jo islāms no ticīgajiem allaž pieprasījis ne vien uzticību rituāliem, bet arī sekošanu noteiktām kultūras normām.
- Islāma mērķis ir vispasaules mēroga sabiedrība, kuras pamatā likta *reliģisko un ikdienas dzīves priekšrakstu pilnīga saskaņa*.
- Neraugoties uz rasu, valodas un dzīvesvietas atšķirībām, musulmaņu vidē allaž saglabājusies apbrīnojama kopības izjūta.

Arābu pasaule

- 422 miljoni iedzīvotāju, 57% dzīvo pilsētās; ap 55 % jaunāki par 25 gadiem;
- 22 valstis Arābijas pussalā un Āfrikas ziemeļos.
- Etniskās grupas: arābi, berberi, tuaregi, kurdi, turki, turkmēņi, persieši, nūbieši u.c.

Arābu kultūras dimensijas

Daudzveidīgas un heterogēnas sociālās struktūras: etniskis, lingvistisks, dzimtu, cilšu, šķiru, valstspiederības dalījums.

Patriarhālisms (Korāns vīrietim atļāva apņemt četras sievas, sievieti traktē kā kustamo īpašumu, iecietība pret vīriešu homoseksuālām attiecībām) ;

Kolektīvisms, **spontanitāte, ekspresivitāte**, pretošanās pārmaiņām (izplatīts konservatīvisms),

Augsta **sociālā stabilitāte** (Al-Krenawi & Graham, 1996b, 1997a; Barakat, 1993; Hall, 1976).

Ģimene – vidutājs starp indivīdu un plašāku sabiedrību(Barakat).

Hamula – dzimta: vairākas paaudzes, kuras vieno kopīgs sencis (Al-Haj, 1987; Al-Krenawi, 1998a). Vairākas humulas veido cilti.

Dzimumu lomas un attiecības ģimenē

Vīriešu dominante: mājsaimniecības, ekonomikas, politikas vadītājs (Al-Krenawi, 1996; Morsy, 1993).
Tēvs – ģimenes galva un līderis.

Sievietes – fiziski un garīgi vājākas par vīrieti.
Sociālais statuss atkarīgs no laulībām un zēnu dzemdēšanas (Al-Sadawi, 1977, 1995). Attir, 1985, p. 121).

Šķiršanās = stigma, bērnu aprūpes tiesību zaudēšana (Al-Krenawi & Graham, 1998; Brhoom).
Islāma tradīcijā vīrietis ir atbildīgs par zēnu audzināšanu pēc 7 gadu vecuma, un meiteņu audzināšanu pēc 9 gadu vecuma (Amar, 1984).

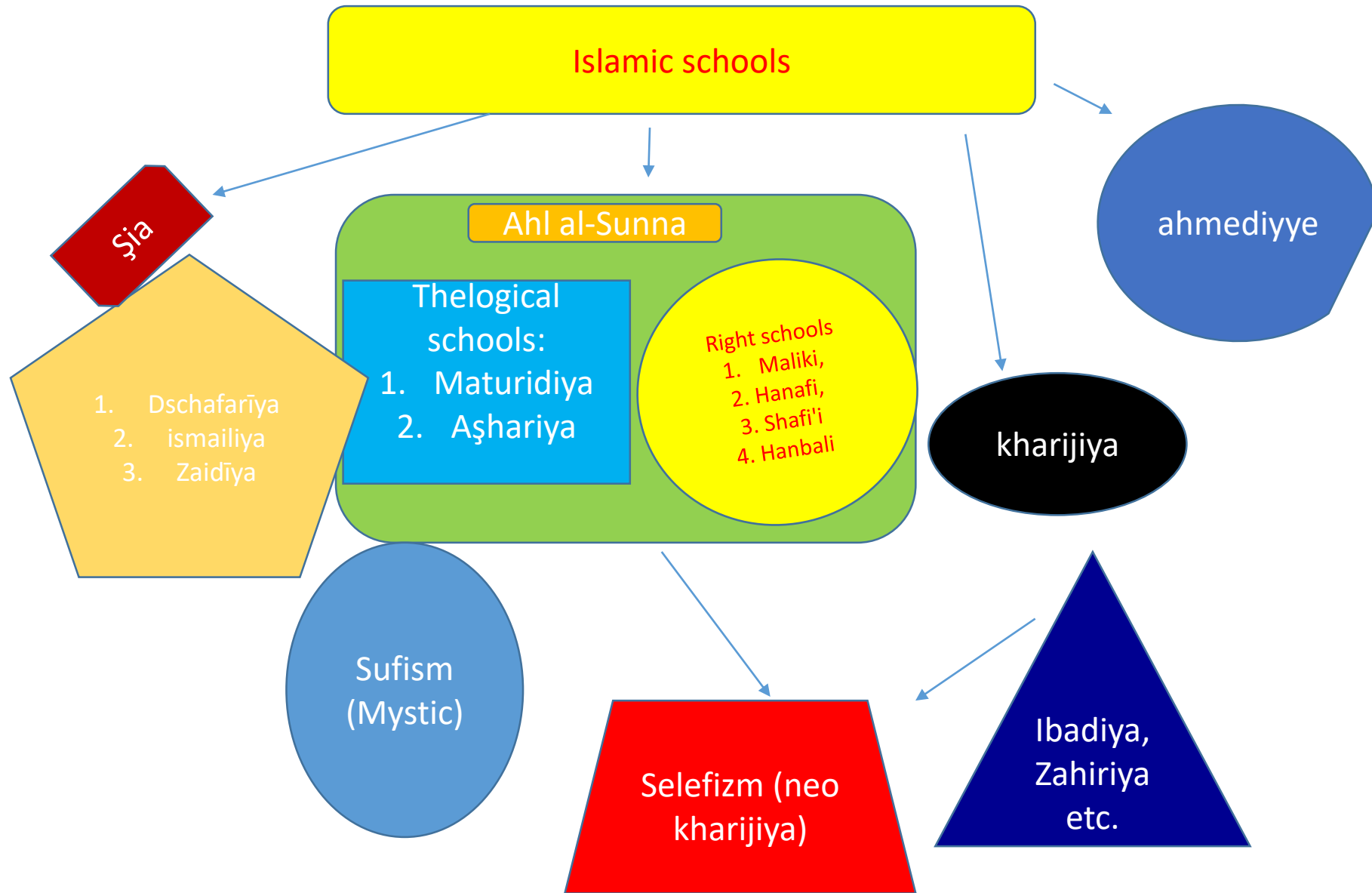
Domāšanas veids un izglītība

Mācīšanās= faktu atcerēšanās, nevis individuālas interpretācijas un analīze.

Konformisms, sekošana tradīcijai iepretim radošumam (Chaleby; Geraisy, 1984).

Skolotājs – autoritāte, kam jāklausa, tāpat, kā jāciena vecos cilvēkus.

Pieaugušie – zināšanu, vieduma, autoritātes avots (Barakat, 1993; Sharabi, 1975), jo vecie nodod zināšanas jaunajiem (El-Islam, 1989).

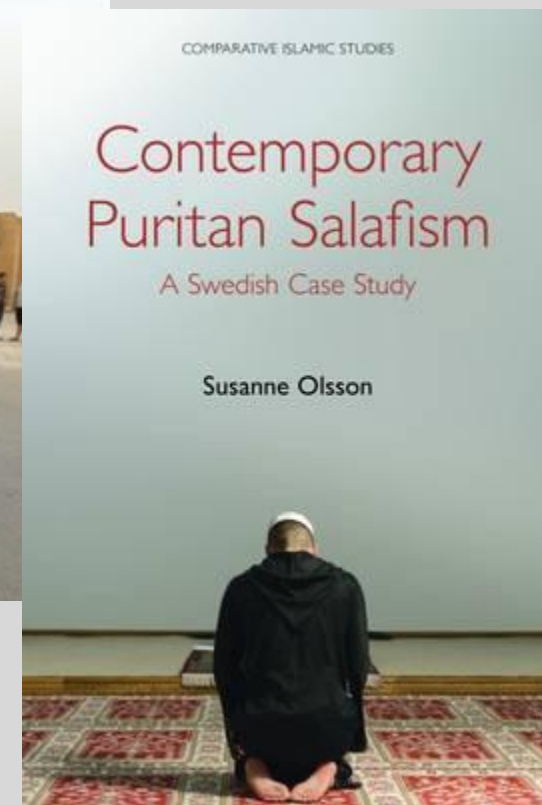
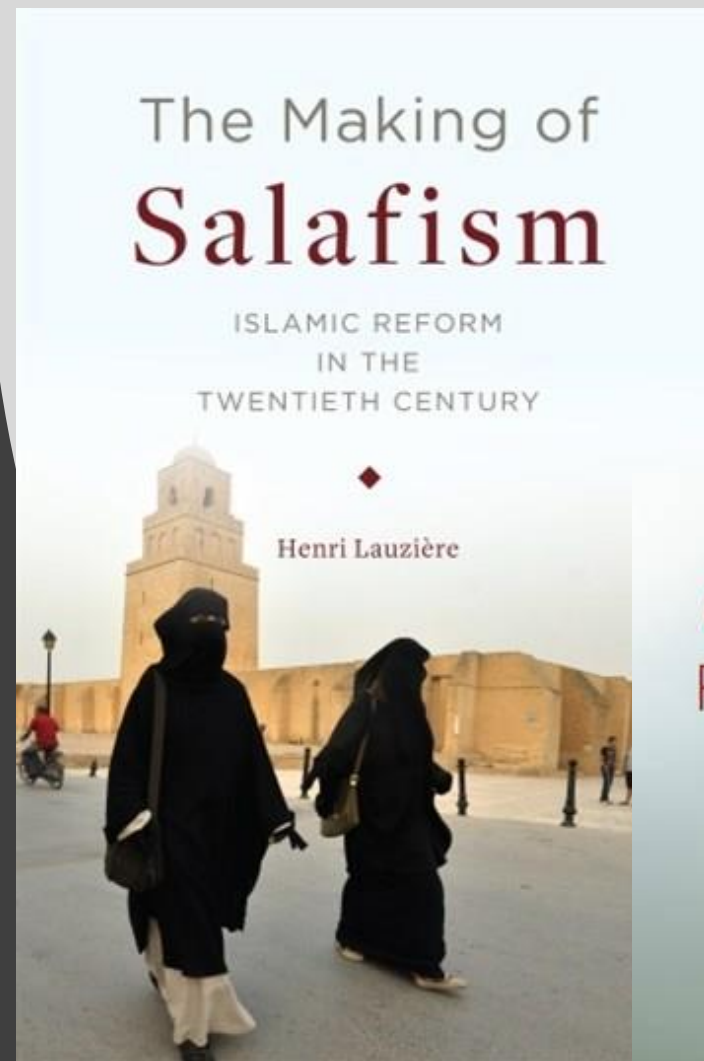

Islāms un tā novirzieni. Radikālisms I

- **Salafisms:**
  - Radikāla kustība, islāmistu ideoloģija, ko ietekmēja vahabisms un īsteno
    - **ISIS (DAESH); Al-Qaida; Boko Haram; Al-Shabab**
  - Mērķis – islāma teokrātija, kas darbojas saskaņā ar salafītu likumiem (šariata – sharia- likumu interpretācija) un atceļ Rietumu demokrātijas vērtības un cilvēktiesības.
- Sakņojas
  - Sunni Hanbali un Zahiriya skolās
  - Kharijiy un Ibadiya doktrīnās
- Pamatlicējs Ibn Taymiyya (1328).
- Līdzīgi uzskati ir vahabītiem (Wahhabis) Sauda Arābijā.

Islāms un tā novirzieni. Radikālisms II. Salafīti.

- Demokrātija ar tai raksturīgo sabiedrības struktūru - ienaidnieks;
- *Visu-vai –neko*, nekādu kompromisu ar «neticīgajiem»;
- Pašsegregācija – pieņemto normu neievērošana, vardarbības akti: vardarbīgs ekstrēmisms vai terorisms.
- Visi, kas domā savādāk – neticīgie un ķeceri.

Saskarsmē ieteicams ievērot...

Jebkas, kas izraisa pārpratumus un nav viennozīmīgi traktējams arābu kultūrā: bērnu audzināšana, reliģiski rituāli - nav labs sarunas temats.

Dzimumu lomas – tās mainās rietumu ietekmē, arābu sieviešu feminisms progresē, bet neviennozīmība starp sieviešu tiesību praktisku īstenošanu un akadēmisko, profesionālo aprindu attieksmi joprojām pastāv.

Vērojama neiecietība, vainošana, vainīgā meklēšana; tajā pat laikā arābus raksturo daiļrunība un poētisms.

Ikdienas rutīnā vairumam arābu (apm. 18% musulmaņi, citu reliģiju piederīgie) ietilpst lūgšanas. Laiks tām ir jārespektē.

Laulības notiek viena sociālā slāņa ietvaros, vairumā gadījumu. Ģimenes kultūra atspoguļo konkrēta sabiedrības slāņa dzīves veidu.

Saskarsmē
ieteicams
ievērot...

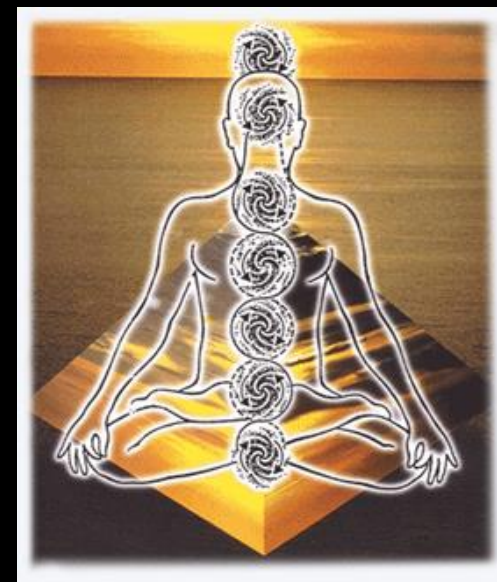
Nav labs stils runāt par naudu vai tās trūkumu.

Jāņem vērā rasisms – gaišādainu arābu augstāks sociālais prestižs.

Runāt par seksu un ar to saistītām lietām nav ierasts, bet ar labu gaumi un starp jauniešiem to var atļauties.

Indijas kultūras un hinduisms: reliģija un dzīves veida īpatnības, simboli. I

- **Dharma** – tikumiskais imperatīvs, ko jāievēro praksē: materiālās vajadzības nedrīkst cilvēku novērst no personiskās un profesionālās pilnveides uzdevumiem.

Indijas kultūras un hinduisms: reliģija un dzīves veida īpatnības, simboli

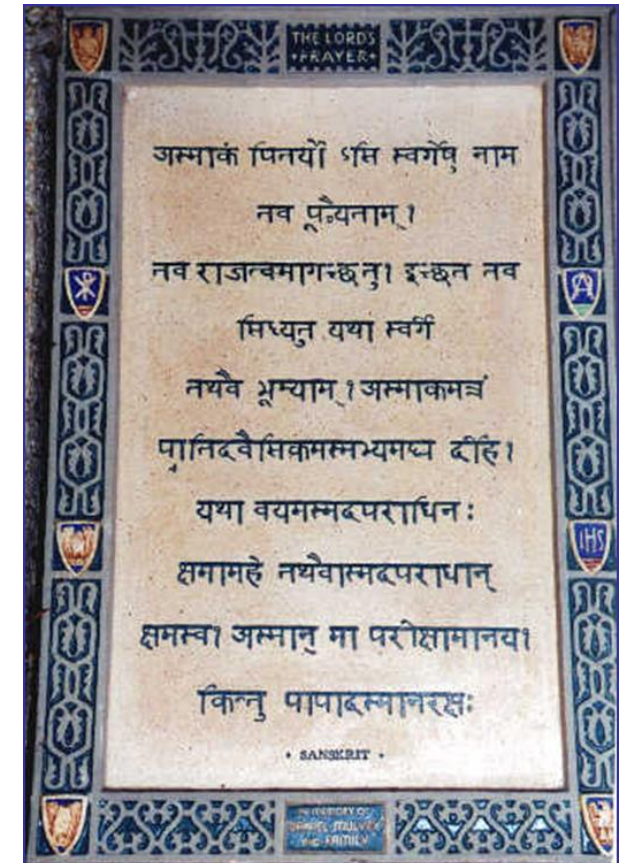
Valodas

- Hindi
- Telugu
- Bengāliešu
- Pendžabu

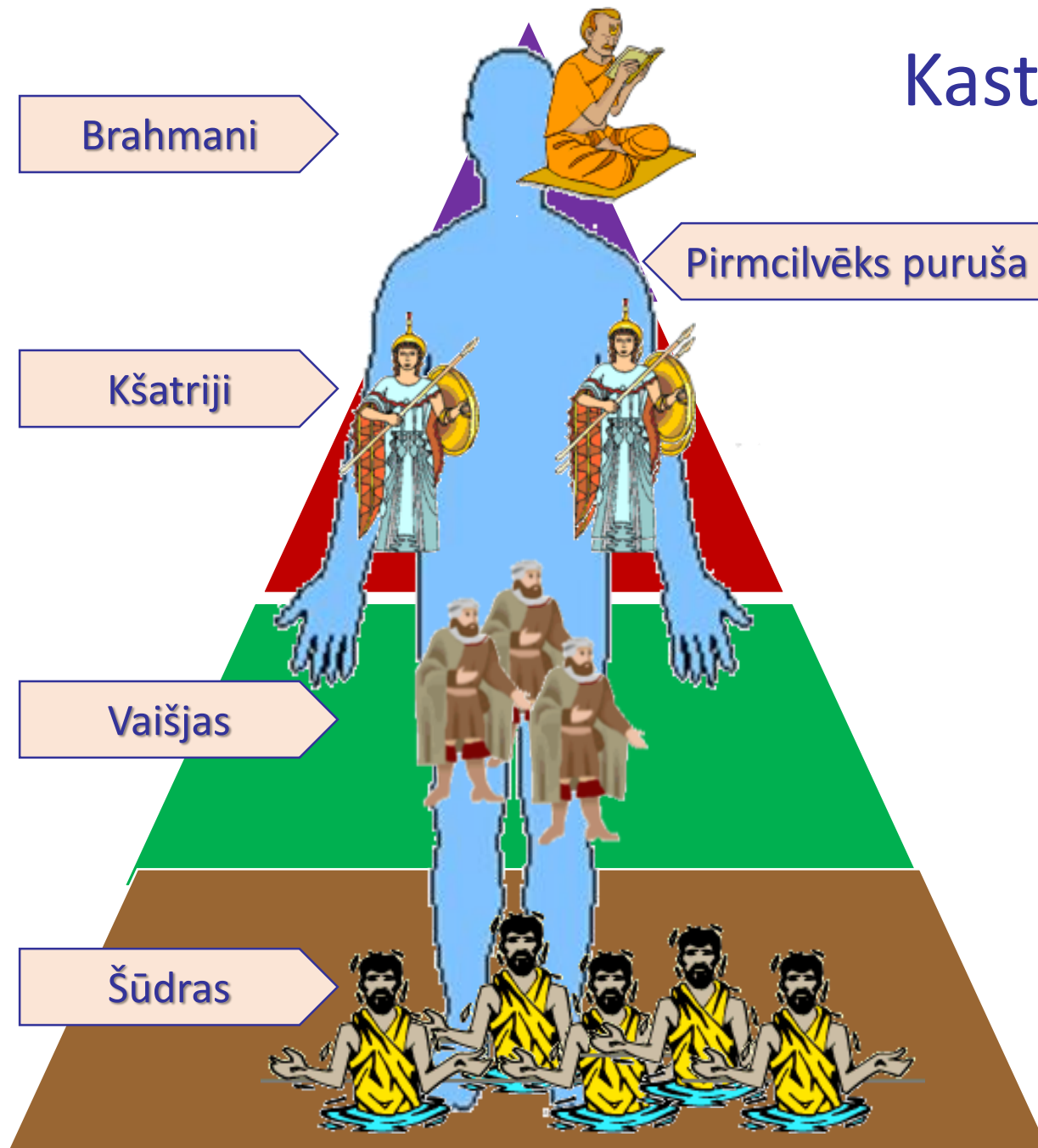

Reliģiju daudzveidība

- Hinduisms
- Sikhisms
- Islāms
- Kristietība

Kastu (varnu) sistēma hinduismā

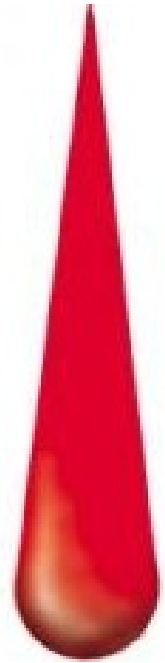

Vēdas atspoguļo arī cilvēka rašanos no pirmcilvēka Purušas. Sacērtot sastāvdaļās, viņu upurē dieviem.

- **No mutes** rodas – **brahmaņi** (priesteri, garīgie skolotāji).
- No rokām - **kšatriji** – valdnieki, karotāji.
- **No gurniem** - **vaišjas**-tirgotāji, zemkopji,
- **No kājām** - **šūdras** – kalpi, vienkāršā darba darītāji.

Hinduisma zīmes

Tilak – vīrietim svētkos

Precētai sievietei

Sikhisms (sikkhī)

- 15. gadsimtā Pendžabā izveidoja guru Nānaks un deviņi viņa sekotāji - sikhu guru.
- Visām reliģijām piemīt viena būtiskā patiesība un visās reliģijās ir atrodams svētums.
- «Sikhs» nozīmē skolnieks.
- Sikhismā nav priesteru. Dievkalpojumos svētos rakstus no svētās grāmatas *Gurmukhi* var lasīt ikviens sikhs, arī sievietes.
- Pestīšanai ir vajadzīgs guru, un tikai meditējot var notikt pestīšana.
- Sikhi tic vienam Dievam, karmai un reinkarnācijai.
- Dievs vienmēr ir mīlošs visa radītājs.

- Sikhu galvassega ir turbāns. Sikhi parasti valkā oranžsarkanu tērpu, jau pieminēto turbānu un lūgšanu krelles.

Sikhisms (sikkhī): simboli

Sikhisms (sikkhī): simboli

- **Kesh:** gari mati, “kesh” nepieciešams izskata atribūts. Piederības simbols. Matus sedz “Dastaar” jeb turbāns. Gan vīriešiem, gan sievietēm.
- **Kirpan:** 15 -20 cm gars duncis saitē, ko dēvē “gatra”. Drosmes un pienākuma simbols, domāts vājāko aizsardzībai. Būtiska sikha apģērba sastāvdaļa; lietojams tikai paš aizsardzībai vai vājāko aizsardzībai.
- **Kara:** tērauda aproce- spēka un goda simbols. Pakļaušanās Dievam un izturības simbols. Simbolizē gribasspēku, gara spēku un piederību Sikhu ticībai.
- **Kangha:** neliela koka ķemme garo matu kopšanai. Simbolu ieviesa Guru Govind Singh ar mērķi atgādināt sikhu ticības piederīgajiem peticību un tīrību cilvēku un Dieva priekšā.
- **Kachhera:** kokvilnas bokseršorti simbolizē pašdisciplīnu, tīrību un peticību. Simbolizē jebkādas seksuālas neuzticības neiespējamību no īsteni ticīga sikha puses.

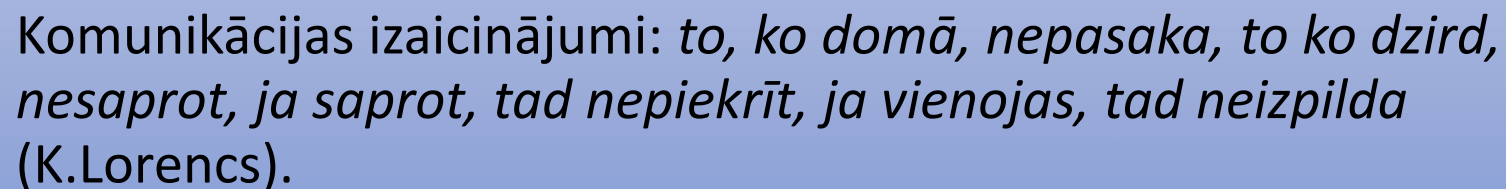
Indijas kultūra: dzīves veida īpatnības

- Vērtības – pirmā vietā ģimene, tad darbs.
- Laulība – divu ģimeņu sociāls līgums.
- Pensija ir ieguldījums bērnu izglītībā.
- Uzticēšanās – ja es tevi pazīstu, tad es tev uzticos.
- Izglītība – orientēta uz labu sniegumu eksāmenā, pasīva zināšanu apguve, nav raksturīga aktīva līdzdalība.
- Kastu tiesiskais regulējums ir atcelts 1950.gadā.
- Cikliska laika uztvere – pārdzimšana.

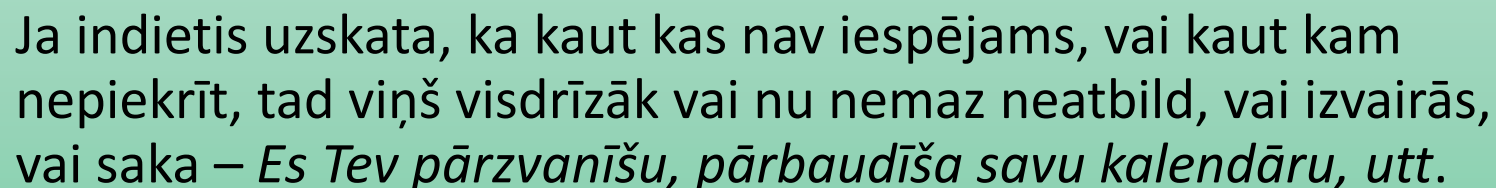

Indijas kultūra: komunikācija

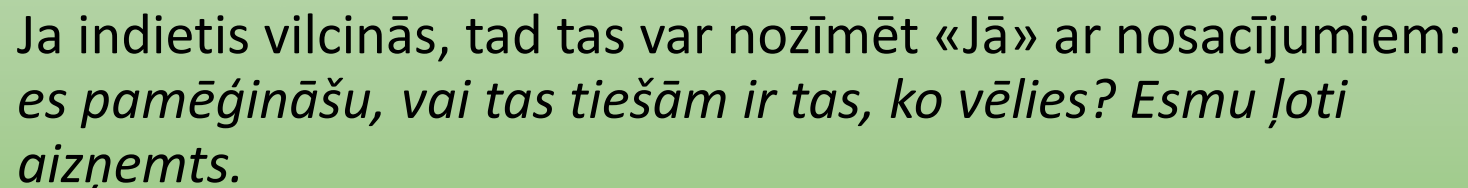
Komunikācijas izaicinājumi: *to, ko domā, nepasaka, to ko dzird, nesaprot, ja saprot, tad nepiekrīt, ja vienojas, tad neizpilda* (K.Lorencs).

Ja indietis uzskata, ka kaut kas nav iespējams, vai kaut kam nepiekrīt, tad viņš visdrīzāk vai nu nemaz neatbild, vai izvairās, vai saka – *Es Tev pārzvanišu, pārbaudīša savu kalendāru, utt.*

Ja indietis vilcinās, tad tas var nozīmēt «Jā» ar nosacījumiem: *es pamēģināšu, vai tas tiešām ir tas, ko vēlies? Esmu ļoti aizņemts.*

Indijas kultūra: komunikācija

Padomi komunikācijai ar indieti:

Nepriecājies, saņemot atbildi «Jā» – pārbaudi, pārjautā, izvērtē kontekstu.

Pārliecinies, ka esi saprasts.

Izvairies no ierosinošiem jautājumiem – piem., *vai tev nevajadzētu darīt... ?*

Pirms ko iesaki, pajautā, ko domā tavs sarunu biedrs.

Ja indietis krata galvu, tas nozīmē piekrišanu, atbalstu, nevis «Nē».

Indijas
kultūra:
komunikācija

Ko darīt un ko nedarīt saskarsmē ar indiešiem?

E-pasta komunikācijā – Cc vadītājam.

Skaidras un nepārprotamas instrukcijas.

Atkāрто un pārbaudi izpratni.

Negaidi iniciatīvu.

Negaidi atklātu nepiekrišanu vai diskusiju.

Vēl par saskarsmi...

Runāt par ģimeni un draugiem ir labs stils: sarunas veidošana, poētisma elementi tajā ir māksla Indijas iedzīvotāju izpratnē.

Runāt par reliģiju un politiku, ja vien jums ir izpratne, ir labs stils: to novērtē.

Apskauties un bučoties nevajag publiski: arī simpātijas izrādīt pretēja dzimuma partneriem publiski nav pieklājīgi.

Namaste rokasspiediena vietā.

Norāda uz kaut ko ar zodu, pirkstus neizmanto šim nolūkam.

Vēl par saskarsmi...

Ar kāju pieskaroties kādam, jāatvainojas. Kājas uzskata par netīrām.

Kā minēts iepriekš, stingru noraidījumu jūs nesaņemsiet, tikai netiešu noraidījumu, jo teikt NĒ ir nepieklājīgi Indijā.

Ja pats esat neapmierināts vai īgns, to svarīgi apslēpt, citādi nekādus kontaktus un darījumus neizdosies veidot.

Nevēlamas sarunu tēmas

- Ļoti personiski jautājumi
- Indijas ārpolitika
- Nabadzība Indijā
- Negatīvi komentāri par Indijas kultūru

Ose, L., Lazda – Mazula I., Viša K. Starpkultūru komunikācija II, Sabiedrības integrācijas fonds, Rīga, 2014.

Ose, L., Lazda – Mazula I., Viša K. Starpkultūru komunikācija, Sabiedrības integrācijas fonds, Rīga, 2012.

Sharabi, H. (1975). *Introduction to the study of Arab society*. Jerusalem: Salah Eldin.

Savaya, R. (1995). Attitudes towards family and marital counselling among Israeli Arab women. *Journal of Social Service Research* 21(1), 35-51.

Savaya, R., & Malkinson, R. (1997). When clients stay away. *Social Service Review*, 71, 214-230.

Khalifa, A. M. (1989). Beliefs and attitudes of Egyptian students related to mental health disease. *Egyptian Journal of Psychology*, 11(3)

Barakat, H. (1993). *The Arab world: Society, culture, and state*. Los Angeles: University of California Press.

Al-Krenawi, A., Maoz, B., & Reicher, B. (1994). Familial and cultural issues in the brief strategic treatment of Israeli Bedouin. *Family Systems Medicine* 12, 415-425.

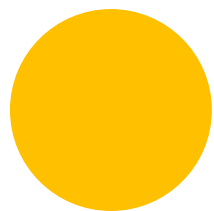
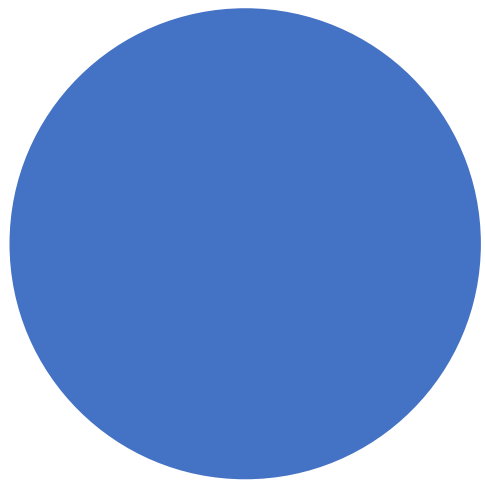
Al-Sadawi, N. (1977). *The psychological struggle of the Arab women*. Beirut: Al-Moasasa Al-Arabia (in Arabic).

Al-Sadawi, N. (1995). Gender, Islam, and orientalism: Dissidence and creativity. *Women: A Cultural Review*, 6, 1-18.

Amar, A. (1984). *Islam and marriage*. Saudi Arabia: Dar-Al-fiker Al-Arabi.

Paldies par
uzmanību!

Liesma.Ose@gmail.com